

Maarten Boersema: 'Preken is schrijven met licht'

Fotograaf en predikant Maarten Boersema documenteerde met zijn fotoboek 'Blij kerk' het kerkelijke leven in het Friese dorp Blij. Nu is er een vervolg, getiteld 'Beeldspraak', met foto's en teksten om bij te mediteren. We gaan met hem in gesprek over missionair gemeente-zijn, een rat die mensen redt en een kerstboom als symbool van secularisatie.

Het is een intieme wereld die voor het gros van de mensen onbekend blijft: een kerkdienst waarin wordt gecollecteerd, een kerkenraadsvergadering of een pastoraal bezoek. Maarten Boersema maakte foto's van die wereld, die heel gewoon is voor predikanten en gemeenteleden, maar tegelijk steeds vaker verborgen blijft.

In deze Company of Preachers in adventstijd ga ik met hem in gesprek over theologie en fotografie en de manier waarop hij met zijn gemeente missionair kerk probeert te zijn. Preken is net als fotografie een vorm van 'schrijven met licht', zegt Boersema ergens op deze morgen in zijn pastorie in Leiden, zijn tweede gemeente.

Ik ben benieuwd hoe hij zelf gevormd is, als mens en als prediker, door al de beelden die hij maakte en hoe zijn creatieve werk hem inspireert als predikant.

Zowel in Leiden als in Blij begon je met een fotoproject. Wat voor rol heeft dat gespeeld in het 'participeren', onderdeel worden van de gemeenschap?

'In Blij speelde dat een grotere rol dan hier in Leiden. Daar was ik als deeltijdpredikant beroepen. In mijn studententijd had ik veel gefotografeerd voor kranten en tijdschriften. In Blij kwam ik op het idee om die zaken te combineren. Dat had een vliegwieleffect omdat het iets nieuws was. Na twee weken zat ik bij Omrôp Fryslan, de staatstelevisie van Friesland. In de alledaagse, kleine momenten in mijn kerk zag ik een bepaalde schoonheid en trots. Dat vond ik mooi om te documenteren. In de fotografie zoek ik naar sporen van God. In Leiden, mijn tweede gemeente, waar ik overigens ook als deeltijdpredikant werkzaam ben, heb ik een iets ander project gekozen. Mijn project 'Beleidende kerk' heeft meer het karakter van beeldmeditaties. Ik wilde niet de dominee met het fototoestel zijn, die het leven van een dominee documenteert. Dan kan het ook een trucje worden.'

In het boek 'Blij Kerk' schrijf je dat het Griekse woord voor fotografie 'schrijven met licht' betekent. Welke raakvlakken zie je tussen je werk als predikant en als fotograaf?

'In mijn fotografie ben ik niet zozeer bezig met gelikte beelden, maar veel meer met de rauwheid van de werkelijkheid. Mensen spelen in mijn foto's een grote rol. Fotograferen is kijken, observeren en vastleggen. Als pastor doe je dat ook. Je probeert de mensen te zien en ze recht te doen. Die rollen hebben voor mij veel met elkaar te maken. Ik was eens voor een serie foto's in een verpleeghuis in Zwolle. Bij een mevrouw die daar woonde zag ik een dichtbundel liggen van Ida Gerhardt. We hadden een gesprek waarbij het al snel ging over sterfelijkheid. Ze had me begroet met 'goedemorgen fotograaf' en bij het afscheid zei ze 'tot ziens, dominee'. Het is allebei waar. Als je preekt, schrijf je in zekere zin met licht. En dat doe ik als fotograaf ook.'

In je boek staat een foto van een avondmaalstel in een schemerige kerk. Bij mij roept het kijken naar die foto een geheimzinnige, bijna mystieke sfeer op.

‘De foto heb ik gemaakt voor het tijdschrift #Protestant. In elk nummer worden drie kerkelijke objecten gefotografeerd. Ik ging voor deze editie op pad om in drie verschillende kerken een avondmaalstel te fotograferen. De zon viel prachtig binnen in het kerkgebouw. Ik heb een tijd gewacht om te kijken naar de lichtval. Op een gegeven moment ging het weerspiegelen, zoals je op de foto ziet. Dat vond ik goed passen bij het avondmaal. Kijk je het recht in het gezicht, dan gebeurt er soms niet zo veel. Maar soms moet je het vanuit een andere hoek bekijken. Zo spreekt het avondmaal vaak meer tot mij als er in de voorbije periode iets ingrijpends is gebeurd. Het avondmaalstel op de foto komt uit een Zuid-Amerikaans land, het is bijna kitscherig vormgegeven, maar heeft met deze lichtinval iets magisch. Er was een groep kerkleden naar op reis geweest, en daarbij hadden ze dit cadeau gekregen.’

Hoe vul jij de rol van mysticus in als predikant? Welke rol speelt gebed en meditatie in jouw gemeente?

‘In Blije had ik op een gegeven moment bedacht om elk kwartaal een stiltewandeling te houden met gemeenteleden en mensen uit de omgeving, onder het motto ‘wandelen met de seizoenen’. Dat idee had ik afgekeken van Nijkleaster in Jorwerd. In Blije kwamen daar niet alleen mensen uit ons dorp, maar ook uit de regio op af. Soms wandelden we met veertig mensen. In Leiden dacht ik: dat zet ik door. Maar hier werkte het niet, want de gemeenteleden wonen hier verder van elkaar af en het bleek moeilijk om op de zaterdagmorgen een groepje mensen te mobiliseren. In die zin moet je dus ook echt wel contextualiseren.’

‘Ons kerkgebouw staat in de binnenstad. Ik wilde daarom graag dat de kerk doordeweeks één ochtend open zou zijn. Dat is nu elke donderdagochtend zo. We beginnen dan met stilte en gebed. Er is een groepje vrijwilligers die dit mogelijk maakt. Voor de enkeling die binnenloopt, doen we het. Dat gebeurt ook. Mensen die binnenlopen en hun verhaal vertellen. Daarnaast zijn we midweekse vespers gestart, samen met twee andere kerken in de binnenstad. Dat zijn nu twee dingen die spelen. Je droomt wel eens van meer. Samen met Pieter Kleingeld, de dominee van de NGK in Oegstgeest, leid ik een theologisch boekenclubje voor geïnteresseerden. En ja, de stiltewandelingen: diep in mijn hart zou ik die graag nog eens voortzetten.’

Welke theologen hebben jou gevormd?

‘Stanley Hauerwas is daar één van, hij staat ook in mijn fotoboek, maar het mooie van hem is dat hij niet te vangen is in één hokje. Hij is robuust en kwetsbaar tegelijk. Mijn eigen vader, ook theoloog en dominee, heeft mij ook gevormd, tot op de dag van vandaag. Als ik ergens mee zit, dan bel ik hem even. Ik ben zelf afgestudeerd in de ethiek en een van mijn leermeesters was Ad de Bruijne. In de foto van een stiltewandeling in mijn boek zit iets van zijn veelzijdige denken verscholen. We zijn op weg van het begin van de wereld naar de herschepping. Bij het startpunt zijn de grote lijnen uitgezet om langs te leven. Er is een scheppingsorde, maar dat is niet alles. We zijn ook naar een eindpunt onderweg, een eschaton. Dat geeft focus en doelgerichtheid. Er is een balans nodig tussen begin- en eindpunt. Die benadering biedt ruimte en openheid en vraagt om creativiteit om al wikkend en wegend Gods weg te zoeken. Een tweede ethicus die mij heeft beïnvloed is Gerrit de Kruijf, die in 2013 overleed. In zijn boek ‘Waakzaam en nuchter’ heeft hij het over ‘dubbel denken’: wat je zegt in de gemeente, kun je niet op dezelfde manier in bijvoorbeeld de politiek zeggen. Die woorden zitten ook wel diep in mijn DNA. Je moet ergens scherp blijven. Je moet aanwijzen als dingen misgaan, maar ook nuchter zijn: wij hoeven hier het Koninkrijk niet te vestigen.’

Een van de foto's uit je boek staat op je studeerkamer. Het is een jongetje dat je door een autoruit aankijkt. Waarom is deze foto belangrijk voor jou?

'Deze foto staat inderdaad in mijn werkkamer. Hij herinnert me aan de rauwe werkelijkheid. Daar wil ik voor openstaan. Het menselijke raakt me. Je ziet de wanhoop in zijn ogen. Tegelijkertijd zit er een raampje tussen. Dat betekent dat er grenzen zijn. Je wilt de wereld wel veranderen, maar dat lukt vaak niet. Er is vaak geen ruimte om iets te doen. Deze foto weerspiegelt voor mij die realiteit en de roep die daarvan uitgaat, die je moet beluisteren. Kees van Ekris schreef pas in het ND over de zanger Nick Cave. Hij schreef dat die de pijn laat bestaan, en dat dit nodig is om tot creatieve uitingen te komen. Hetzelfde geldt voor deze foto. Het is heel naar wat je ziet, toch zit er ook schoonheid in. Ik word hier blijer van dan van een reclamefoto van de Suitsupply. Vreemd is dat. Hier speelt ook mee dat het een foto in zwartwit is. Daardoor gaat de franje weg en word je naar de kern toe gezogen.'

In je boek staat ook een tweeluik: de ene foto toont een donkere kamer met een theepot en een paar stoelen. Het uitzicht buiten is juist licht en weids, Friese wolkenluchten. De andere foto laat een stortbui zien en een aantal mensen die een muziekinstallatie die klaar staat voor een sing-in proberen te redden.

'Een van mijn leermeesters, Barend Kamphuis, heeft iets gezegd over deze foto's bij de opening van een tentoonstelling naar aanleiding van de publicatie van het boek Blijve Kerk. Hij maakte toen gebruik van het gedachtegoed van de stroming Radical Orthodoxy. Volgens die stroming kan de wereld niet los van God gedacht worden. De wereld, hoe gebrekkig ook, doet ertoe. Ergens is onze werkelijkheid opgehangen – hij gebruikte het woord 'suspend', dat je kunt vertalen als 'ophangen' - aan een transcendentie werkelijkheid. Kamphuis zei toen: 'We hangen aan de draden van Gods genade en liefde boven de afgrond van het niets. Hoe kwetsbaar ons bestaan ook is, het wordt toch gedragen door een kracht die deze werkelijkheid verre te boven gaat.' Daar proefde hij iets van in de foto van die woonkamer met het uitzicht met de machtige wolken.'

'Het woord 'suspend' betekent ophangen, maar ook opschorten. Bij de andere foto, van de sing-in die in het water valt, zei Kamphuis dat het materiële zo maar van je kan worden afgenomen. Dat blijkt bij de dood, maar ook bij minder ingrijpende dingen zoals een sing-in, die de ene keer een succes is en de andere keer in het water valt. Toen mijn boek Blijve kerk verscheen, stond deze foto in het

Algemeen Dagblad. Ik kreeg toen een mailtje van een saxofonist die zei: mag ik deze foto hebben, want ik wil hem in mijn atelier hangen. Het was hem namelijk vaak overkomen, zo'n stortbui. Het heeft ook een bepaalde schoonheid als er iets in het water valt, vind je niet? Het jaar ervoor was het juist heel goed gegaan.'

Een van de meest intrigerende foto's is van een rat die snuffelt aan iets dat op een landmijn lijkt. Vertel daar eens iets meer over.

'Een Belgische organisatie traint ratten om tbc op te sporen, en ook landmijnen. Ratten kunnen het ruiken als iemand tbc heeft, ontdekten deze Belgen. Zij geven een training om ze te leren om die ziekte te detecteren door aan samples met slijm uit de longen van patiënten te ruiken. Ze kunnen ook landmijnen detecteren. Ik vind het een prachtige gedachte dat je beesten traint om iets explosiefs, iets dodelijks, op te sporen. Ik ben in Tanzania en Ethiopië geweest om hier foto's van te maken. De rat is een verspreider van de pest, maar wordt hier gebruikt om ziektes juist op te sporen. Als zo'n beestje op een landmijn staat, dan ontploft die niet. Dan denk ik: kunnen wij niet ratjes zijn die sporen van Gods Koninkrijk kunnen vinden? Het evangelie ligt op straat. Ik wil graag getraind worden om dat explosieve van het evangelie te ruiken of te zien. Dan is het niet stoffig, maar juist robuust en gaaf'.

Wat je op de foto van de sing-in laat zien, is ook tegenslag. Waar vecht jij mee als predikant?

'Het gevecht gaat soms over de juiste houding vinden op de polen waar we het net over hadden: waakzaam en nuchter zijn. Soms kan ik wel wat fatalistisch worden: we maken er zo'n potje van, waarom zou je je nog druk maken om de wereld? Ik heb het geluk dat ik dagelijks met de Bijbel bezig ben, maar ik zie ook bij anderen hoe moeilijk het is om gevoed te blijven. Wij werken in onze kerk met een jaarthema. Dat is dit jaar schatgraven: wat is eigenlijk jouw schat? Het evangelie kan ook ontmaskerend zijn. Hoe blijf je schatgraven? Daarbij helpen foto's als die van de rat mij ook. 'Lees je

Bijbel, bid elke dag', dat is goed, maar er zijn gelukkig veel meer mogelijkheden om op zoek te gaan naar de kern van het geloof.'

Op een van de foto's die je in Blijde maakte, staat een kerstboom. Je schreef er de titel 'Shopper in advent' bij. Wat zegt die foto jou over secularisatie?

'Herman Paul schreef een boekje met de titel 'Shopper in advent'. Het Latijnse woord saeculum staat voor de tijd tussen Christus' komst en zijn wederkomst. In die zin leven we altijd in adventstijd. Maar wat is secularisatie? Dat je je hart meer verpandst aan alles hier, het materiële, maar ook aan het nastreven van nobele zaken hier. De kerstboom staat symbool voor beide. Het is symbool voor het shoppen; in de Intratuin wordt de geest van het consumentisme volop gevoed. Maar de kerstboom kan ook adventsverlangens opwekken en helpen om op Christus gericht te zijn. Die dubbelheid vind ik intrigerend.'

Een van de vrolijkste foto's uit je boek toont zingende studenten. Wat betekent creativiteit en spelen voor jou? Waar vind jij de vreugde? Hoe communiceer je die?

'Jean-Jacques Suurmond heeft een keer een mooie observatie gedaan nadat hij op bezoek was bij onze studentenvereniging in Kampen. Hij schreef er toen over in een column in dagblad Trouw: niet de mens is de kroon op de schepping, maar de sabbat, en dat hebben die studenten goed begrepen. Het gaat niet om zwoegen, maar om spelen. Dat vind ik een mooi ontzuenderend beeld. Dat de schijnbare nutteloosheid misschien ook wel iets goeds heeft. Ik ben iemand die altijd maar weer bezig wil zijn. Waarom eigenlijk? Deze foto is dus een spiegel voor mezelf: leve de nutteloosheid.'

Tekst: Nels Fahner. Foto auteur: Dick Vos

N.a.v.: Maarten Boersema, [Beeldspraak](#). Een 52-weekendenboek met het woord in beeld, Van Wijnen, €19,99. Het boek 'Blijde kerk. Alledaagse verbeelding van gereformeerd geloven' is niet meer via de boekhandel leverbaar, wil je er toch nog graag een hebben, stuur Maarten dan zelf even een mail en voor 10 euro is het van jou. mkboersema@gmail.com.